

De quibusdam Testaceis & Crustaceis deperditis,

eller

om nogle

Forsteninger,

hvis Originaler man hidindtil ikke har opdaget,
 hvoraf man kun kiender Ectypa i Steenriget,
 men ikke Archetypa eller Protypa i Naturriget.

af

J. H. Chemnitz.

Rundskab om Forsteninger udraabes og beskrives af mange, som ingen Smag eller Fornøielse finde deri, for unyttig og ufrugtbar, og at samle dem, for Nærerie og Børneverk. Men det har sin store og mangfoldige Nytte i Naturhistorien. Allerede den besynderlige Omstændighed, at dyriske Legemer og Havets Planter, især mange testacea og crustacea have i hele Aarhundrede og Aartusinde lige indtil vore Tider kunnet vedligeholde sig i Jord- og Sandlag og Steenbrud, fortiener vor alvorligste Estertanke, og opfordrer billig vor hele Opmærksomhed. Snart bliver man allene deres Skyggeridsninger og Aftryk vaer, deres Afbildninger, der med uesterlignelig Billedbuggerkonst ere dannede, ikke alene i blødt Leer og løs Kalksteen, og Skifersteen, men ogsaa

i det haardeste Marmor, Flintesteen og Chalcedon. Snart finder man Lag af det fineste Sand, hvori utallige See-Regemer og Conchylier have fra utænelige Tider af bevaret sig næsten usforandrede, og alene mistet deres yndige Farve og Glassuren paa deres farvede Skaller (disse kalder man i den egentligste Forstand Fossilier). Ofte seer man ogsaa saadanne, hvis Indvendige, hvis Gange, Hulter, Stolværk, Omlob (anfractus) ere opfyldte med en Steenmasse, og hvis forrige Figur alene forestilles ved en Steenkiærne. Endelig kiender man ogsaa saadanne — og disse ere Samlerne de kiereste og velkomne — ved hvilke mange Seelegemer, især mange Testacea og Cru-acea, have erfaret saadan en Steensforvandling, at der med dem unægtelig er foregaaet en Transsubstantiation.

Mange hundrede Dyrarter og Regemer i Havet vilde man indtil denne Dag have overseet, og langt fra ikke have opsøgt med den tilberlige Forskebegierlighed og Nysgierighed, dersom man ikke længe tilforn var ved deres forstenede Afbildninger opmuntret til, at erkjendige sig derom. Nogle ere saa begierlige efter, at opsøge gamle Mynter, Mindesmærker og Indskrivter, og troe stadig, at mange Steder i Historien, der ere indhyllede i et tykt Mærke, ville allersnarest kunne oplæses ved en rigtig Forklaring og Udtydning af deres ofte meget ulæselige Characterer. For Naturhistorien ere gode Forsteninger det samme, som Mynter og vigtige Indskrivter ere for Stats- og Folkeshistorien. Derfor burde man være mere opmærksom paa Forsteninger, thi de ere ærværdige og agtværdige Mindesmærker og Levninger af Forverdenen. — De ere Vestigia omni nummo, omni moneta & omni historia antiquiora, der tiene til Beviis for, at vor Jordkugle fordum har undergaaet de største Forandringer, der allerbest oplyse mange Stenes Oprindelsesmaade, og udfylde mangen Abning i Dyrhistorien.

Unægtelig har der paa saadanne Steder, hvor man nu omstunder træffer de største Lag, ja hele Bierge og Landstrækninger fulde af Forsteninger, fordum været rum See og den dybeste Havbund *a*). Linne's Mening synes at være

a) Samme Tanke har Virgil havt, naar han formoder
 Qua nunc graciles carpunt nova gramina capræ,
 Deformes posuissent olim sua corpora phocas.

være meget vel grundet, naar han paa mange Steder af sit nye Natursystem, især Tom. 3. pag. 9 & 154. med megen Tillid paaستااer: petrificata montium calcariorum & marmoreorum non filii & nati, sed parentes sunt, cum omnis calx oriatur ab animalibus; item pag. 40. Calx omnis e testis & corallis vermium prodiit, etiam illa, in qua nulla vestigia animalium.

Ganske unægtelig maae altsaa Jorden fordum have erfaret en saa skrækkelig Revolution, som i Bibelen kaldes Syndfloden; da det ellers vilde være aldeles uforklarligt og ubegribeligt, hvorledes forstenede Conchylier kunde ligge paa saadanne Bierge, der ere hundrede og flere Mile borte fra Havet; og hvorledes Forsteninger af saadanne Snekker og Conchylier, der ifkun have hjemme i Sydhavet og i de Ostindiske Bænde, kunde findes i vore og andre Kalkgruber og Kridebierge. Thi at Jordrustelser, der desuden fordum have været langt fioldnere, skulde have kastet dem herhid, vil dog vel ikke noget fornøstigt Meneske for Alvor paaستاا og indbilde os.

Bed min liden Samling af Forsteninger har jeg paa nogen Tid især været opmærksom paa Testacea & Crustacea deperdita, det er paa saadanne Forsteninger, hvis Originaler ingen hidindtil endnu har opdaget, paa hvis virkelige Tilværelse der altsaa kun findes nogle Spor og Ruderer i Forsteningernes Rige. Ogsaa Linné' opfordrer os, især at efterspore disse. Han skriver i Syst. Nat. Edit. 12. Tom. 3. p. 154. Juvat deperdita testacea & lithophyta distincte proponere, quæ vel illustrant naturæ cognitionem, vel terræ genesin. Han udlader sig og med det Ønske: Utinam hæc testacea deperdita sedulo quærerent, qui mare pacificum fuco natante obtectum adeunt.

Jeg vover denne Gang, for det af mig høit agtede Selskab at fremlægge en liden Hob af saadanne Forsteninger af min Samling, som man maae holde for Testacea deperdita, da deres Originaler endnu ikke findes i noget Naturalie-Cabinet, og endnu ikke ere opdagede ved nogen Havbred. En Naturalie- og Conchyliæ-Samlings Værd og Ansæelse vilde overmaade forhøies, om Eierne skulde være saa lykkelige, ved den mere og mere tiltagende Skibsfart, at faae de sande Originaler til saadanne Forsteninger, der hidindtil af den

hele conchyliologiske og naturforskende Verden ere ansæete for testacea & crustacea deperdita.

I. *Testacea deperdita* af *Conchis* eller toskallede Conchylier.

1) *Rastellum*, Rive-Muskel, fra det gode Haabs Forbiereg. Den har noget Slegtskab med Hanekam-Muskelen, men man finder ulige flere Udsnit og Folder hos den; hos Franskmændene hedder den Rateau.

2) *Concha nodosa*, latere antico obtusissimo, costata costis nodulosis in superficie testæ, den knudrede Muskel, fra Gundershafsen, der ligger i Nærheden af Strassburg i Elsaf. Dens Slegt tiltroer jeg mig ikke at bestemme, da man udvendig finder hos den habitum *Donacis*, og indvendig i Hængslerne en Middelsgrube, som hos Østers, og Kærver som hos Muskler, med mangelskede Hængsler.

3) *Ostrea diluviana Linnei*, fra Slaane. Testæ cymbiformes latere altero angustiore — plicis retrorsum imbricatis.

4) *Ostrea gryphus*, rostro valde adunco, dorso valde rugoso, altera valvula plana. Den hedder *gryphus*, quoniam unges falcatos *gryphi* repræsenterat. Linne' holder den for en *Anomie*. Men det er, saasnuart man nøie betragter dens Hængsler, en sand Østers. Men da den paa den ene Skal har fuldkommen Formen af en *Mytilus*, saa vilde jeg, saafremt den endnu intet Navn havde, kalde dem *Ostream mytiloidem*. Den findes ofte i Engelske og Schweizerske Kalkgruber.

5) *Ostrea dubia*, fra Rochefort i Franckerig. Den er mig tilsendt fra Paris af den berømte Conchyliolog, Mr. de Favanne. Den udgives af ham for overmaade sjelden; i hans conchyliologiske Werk Tab. 65. har han ogsaa ladet den forestille fra fem forskellige Sider. Jeg kalder den *dubiam*, fordi jeg er meget i Tvivl, om det og er en sand Østers.

6) *Ostrea crista Rhexii*, fra Slaane.

7) *Lapis hystericus*, figuram hysteroideam repræsenterans, *Anomia hysterita* Linnei. Det synes at være den blotte Kierne af en *Anomie*. Men hvilken? det maae jeg lade ubesvaret. Nogle troe, det er Steenkierren af *Anomia striata*. Men da jeg ved de Cookiske Reiser har faaet dens Original fra det Magellanske Stræde, og nøie sammenlignet den med denne

Steen

Steenkierne, saa synes denne Formodning mig at være ugrundet. Hysteria-terne finder man i de Hessen-Casselske Lande, dog kun sielden.

8) *Anomia maxima*, fra Nederlandene.

9) Endnu 10 Arter af besynderlige Anomier. St. *Anomia cranio-laris Egnabergensis*. Thi af den glatte Dødningehovedmuskel har jeg nyselig faaet Originalen.

10) *Conchites longus Caroli Nicolai Langii in Hist. lapidum figuratorum Helvetiæ tab. 44. fig. 1.*

II. Testacea deperdita af eenfallede Conchylier.

1) *Orthoceratiter*, i Gothlandsk Marmor, deels af det Slags, som har Syphonem eller Høverten i Midten, deels af det Slags, ved hvilke Høverten nærmer sig mere til den ene Side. Linne's Mening, at Originalerne maatte boe paa Bunden af Østersøen, fordi man fandt disse Forsteninger ved Bredden af Østersøen, fornemmelig paa Den Øland og Gothland, er vel ugrundet. Man har saadanne, der ere over to Fod lange.

2) *Orthoceras apice curvato*.

3) *Nautilites anfractibus concentricis*, der er meget forskiellig fra den almindelige *Nautilus crassus*, hvilken man har naturlig.

4) *Cornua Hammonis*. I det Grevelige Nolifikke Cabinet findes et Exemplar, som er næsten saa stort, som et lille Bognhiul. Det har nogle og tyve Tommer i Giennemsnit. Man kiender mange forskiellige Arter. Scheuchzer taler i sit Museo diluviano om 140 forskiellige Arter. Jeg lader mig nøie med, at fremlægge 4 Arter for Selskabet. a. store opflebne med slangeformig dannede Kammere. b. flade zirede med et blommet Løværk. c. mineraliseerte eller metalliseerte, svangre med en svovelholdig Kieserts. d) knudrede ligeledes metalliseerte. Originalerne af de mindste halv usynlige har Janus Plancus opdaget i Strandsandet ved Rimini. Men Originalerne til de større og største Ammonshorn ere hidindtil, endog ved de nyeste Reiser om Verden, endnu slet ikke opdagede.

5) *Murex antiquus cum spira contraria*; *Buccinum heterostrophum Listeri*. Den findes i nogle Steenbrud i Engelland. Originalen

til

til de retvundne af dette Slags ligger i de Høve, der grændse til os, og er meget bekiendt.

6) *Tubulus concameratus*, testa turrata, anfractibus carinis concentricis distantibus circumcinctis.

7) Skruestenen, som bestaaer af lutter runde Skillerumsvægge. Hos Linne' hedder den Epitonium, i det 3die Bind af hans Natur-Syst. pag. 170. No. 24. Man kan slet ikke begribe, hvorledes Beboeren af dette underlige Huus kan komme af eet Kammer i det andet.

8) *Strombites angulatus*. Den har lutter Hjørner. Steenarten ligner en Jernerts. Denne Art Forsteninger findes i Dverpsalz.

III. Nogle Cruftacea og Lithophyta deperdita.

1) Echiniter af selden Størrelse, som ere fundne ved Mastricht; som og Dele af Echiniter, kelledannede og tallede saa kaldte Jodestene.

2) Belemniter (Pilestene) fire Arter, nemlig valseformige, leglesformige, spindelformige, og rendeagtige, som paa den ene Side have en dyb Rende.

3) Encriniter, Pilestene, tilligemed nogle runde Leed af deres Stilk, eller saa kaldte Hjulstene. Saa snart Stilkene have 5 Hjørner, og en Stierne paa deres Leed, kaldes de Pentacriniter.

4) *Entomolithus paradoxus*, Kæfer-Muskel, saavel i sort Skifersteen fra Norge, som i Kalksteen fra Böhmen.

5) Hippuriter, Hesterumpstene. Man er endnu ikke enig i, om man skal henføre dem til Fungiterne, eller til de corallinske Madreporiter.

6) Heliciter, Lindsestene. Man finder, naar man adskiller deres Skaller, lutter concentriske Cirkelstriber i Midten, dog seer man ingen Indgang.

IV. Fossilier. Calcineerte Skaller af saadanne Conchylier, hvis Originaler endnu ingen har opdaget. De fleste af disse Arter ere fundne i Champsagne, ved Erignon og Courtagnon.

Til sidst ønsker jeg meget, at andre, som besidde en større Mængde Forsteninger, ville af deres store Forraad foretage dette ufuldstændige om testaceis & crustaceis deperditis handlende Register, og gjøre det fuldstændigere, og tillige forklare og opløse os følgende Hemmeligheder:

1) Hvorfor der endnu hidindtil ingen Originaler ere fundne til saa mange paa det beste og tydeligste forstenede Legemer? Om det er troligt, at mange Slegter og Arter ganske have tabt sig af den vidtledige Skabning? eller om de ligge begravne paa saadanne dybe Havets Grunde, som ere ganske utilgængelige for Mennesker?

2) Hvorfor mange Conchylier, der overalt sees naturlige i utallig Mængde, f. E. Lepades, Pateller, Søevrer, Skinkemusfler, ere de største Sieldenheder i Steenriget blant Forsteningerne?

3) Hvorfor der af mange Arter, f. E. af Conusmusfler, Winkelhaager, Andemusfler, Pholader, og af de Musfler med synlige Leed, som hede Chitons, ingen Forstening findes i noget Cabinet?

